

РЕФЕРАТ

до магістерської роботи

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Виконавець:

студентка 6 курсу бзф12 групи
факультету ЦЗФН

Хілько Вікторія Григорівна

/підпис/

Науковий керівник

кандидат психологічних наук,
ст. викладач кафедри МППП

Бабчук Микита Ігорович

/підпис/

Актуальність дослідження толерантності особистості визначається також зростаючою потребою у подоланні проявів дискримінації, ксенофобії та соціальної напруженості в українському суспільстві. В контексті європейської інтеграції України та необхідності розбудови демократичного, плюралістичного суспільства, розуміння психологічних основ толерантності та механізмів її формування набуває стратегічного значення для розробки освітніх та соціальних програм.

Метою нашого дослідження є: всебічний аналіз структурно-функціональних характеристик толерантності особистості, виявлення ключових факторів її формування та розвитку, а також розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо ефективних стратегій її культивування на індивідуальному та соціальному рівнях.

Об'єкт дослідження: толерантність як психологічний феномен.

Предмет дослідження: психологічні особливості толерантності особистості та шляхи її розвитку.

Завдання. Для досягнення поставленої мети було сформульовано ряд конкретних завдань, які відображають багатоаспектність досліджуваного феномену. Першим завданням є емпірична верифікація теоретичної моделі толерантності особистості, що включає когнітивний, емоційний, поведінковий та ціннісно-смісловий компоненти. Це завдання передбачає застосування комплексу психодіагностичних методик для оцінки кожного з компонентів та аналізу їх взаємозв'язків. Друге завдання полягає у виявленні індивідуально-психологічних характеристик, які корелюють з високим рівнем толерантності, включаючи риси особистості, когнітивні стилі та емоційний інтелект. Третє завдання фокусується на дослідженні соціально-психологічних факторів, що впливають на формування толерантних установок, таких як особливості сімейного виховання, освітнє середовище та соціокультурний контекст. Четверте завдання спрямоване на вивчення динаміки розвитку толерантності в онтогенезі, що передбачає порівняльний аналіз рівня та структури толерантності у різних вікових групах. П'яте завдання полягає у розробці та апробації програми

психологічного тренінгу, спрямованого на розвиток толерантності, з подальшою оцінкою її ефективності.

Методи дослідження. В дослідженні взяло участь 30 респондентів різних вікових категорій та гендерної приналежності, що забезпечило різноманітність поглядів та оцінок досліджуваного феномену. Вимірювання специфічних аспектів особистості, потенційно пов'язаних з толерантністю, було проведено за допомогою таких методик: опитувальник «Велика п'ятірка», «Тест смисложиттєвих орієнтацій» (СЖО) Д.О. Леонтьєва, «Шкала базисних переконань» Р. Янофф-Бульман в адаптації М.А. Падун та А.В. Котельникової, Google-опитування «Психологічні характеристики та толерантність».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна (магістерська) робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Виконана на 88 сторінках комп'ютерного тексту, містить 7 таблиць та 32 рисунка. Список використаних джерел налічує 60 найменувань.

Основний зміст роботи

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет; викладено відомості про методи дослідження, висвітлено практичне значення роботи.

У першому розділі «Теоретико-Методологічні основи дослідження особливостей толерантності особистості та шляхів її розвитку»

здійснено аналіз різних підходів до розуміння поняття «толерантності», аналіз рис, які притаманні толерантній особистості, а також розглянуті основні психологічні складові, форми, види та принципи толерантності особистості.

Виділені основні підходи до вивчення феномену толерантності особистості, а саме: когнітивний підхід, біхевіоральний підхід, психоаналітичний підхід, гуманістичний підхід, соціально-психологічний підхід, крос-культурний підхід, еволюційний підхід, інтегративний підхід.

Визначено психологічні складові толерантності особистості: когнітивна, емоційна, поведінкова, ціннісно-смилова.

За формами, визначено, що толерантність особистості може бути: етнічна, релігійна, гендерна, політична, міжпоколінна, професійна.

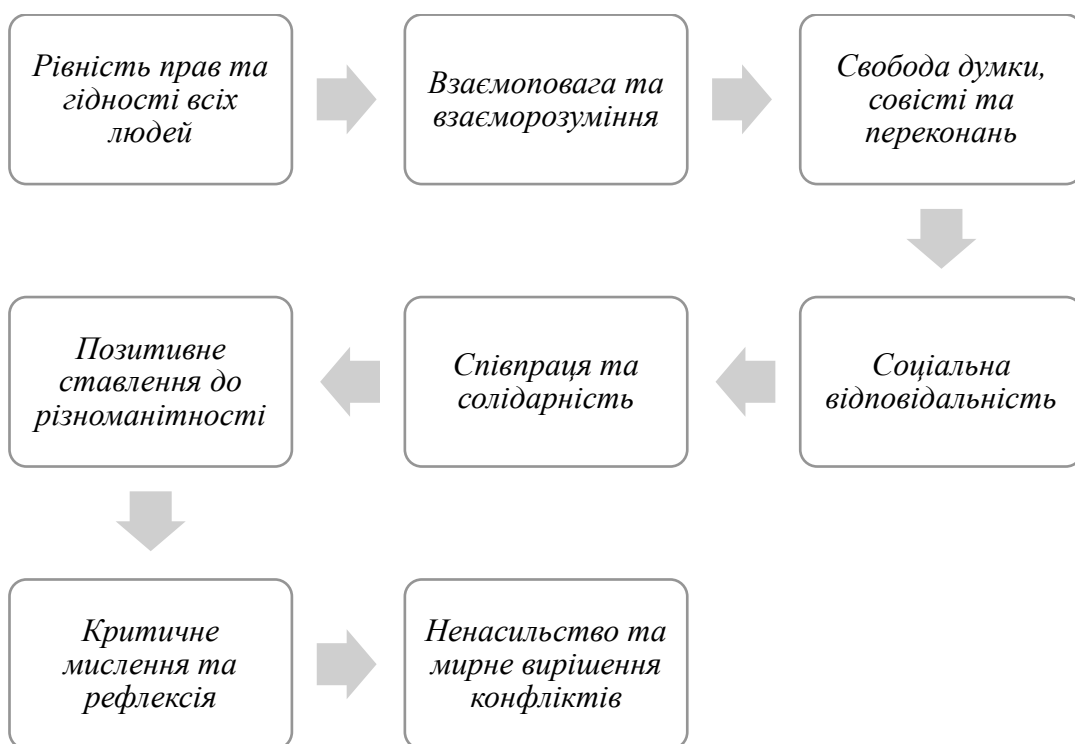
Види толерантності особистості, класифіковані за критеріями: за ступенем вираженості, за спрямованістю, за механізмом формування, за сферою прояву.

Аналіз толерантності за ступенем вираженості розкриває спектр її інтенсивності та форм прояву. Активна толерантність представляє собою найбільш розвинену форму цього феномену, що характеризується не лише внутрішнім прийняттям різноманітності, але й зовнішньою маніфестацією цього прийняття через конкретні дії та поведінкові патерни. Ця форма толерантності проявляється у цілеспрямованих зусиллях щодо захисту прав та інтересів маргіналізованих груп, активній протидії дискримінаційним практикам та створенні інклюзивного середовища, де різні соціальні групи мають рівні можливості для самовираження та участі в суспільному житті. Активна толерантність часто асоціюється з концепцією соціальної справедливості та передбачає високий рівень громадянської активності та соціальної

відповідальності.

На противагу цьому, пасивна толерантність представляє менш виражену форму цього феномену. Вона характеризується відсутністю явної ворожості або дискримінаційних дій щодо представників інших груп, проте не супроводжується активними зусиллями на підтримку різноманітності. Пасивна толерантність може розглядатися як перший крок до формування більш розвинених форм толерантності, проте її обмеженість полягає у відсутності проактивного підходу до вирішення проблем нерівності та дискримінації.

Основні принципи толерантності особистості, являють собою:

Аналіз рис особистості, що супроводжують різні прояви толерантності, є важливим аспектом психологічного дослідження феномену толерантності. Цей аналіз дозволяє глибше зрозуміти індивідуально-психологічні особливості, які сприяють формуванню та прояву толерантного ставлення до різноманітності. Спираючись на сучасні наукові дослідження та теоретичні концепції, визначили основні риси толерантної особистості:

У другому розділі «**Методичні основи дослідження особливостей толерантності особистості та шляхів її розвитку**» визначені завдання та етапи дослідження. Для реалізації завдань та досягнення мети досліджень, розроблено п'ять етапів. Перший етап – підготовчий – передбачає детальний аналіз наукової літератури з проблеми толерантності, уточнення концептуального апарату дослідження, формулювання робочих гіпотез та підбір адекватного психодіагностичного інструментарію. Другий етап – емпіричний – є ключовим у реалізації дослідницького проекту. Він включає проведення основного дослідження, яке охоплює репрезентативну вибірку респондентів різних вікових категорій та соціальних груп. Третій етап – аналітичний – присвячений обробці та інтерпретації отриманих емпіричних даних. На цьому етапі застосовуються методи математико-статистичного аналізу, включаючи кореляційний, факторний та регресійний аналіз, для виявлення значущих взаємозв'язків між досліджуваними змінними. Четвертий етап – узагальнюючий – передбачає

систематизацію отриманих результатів, їх співвіднесення з теоретичними моделями та результатами попередніх досліджень. П'ятий етап – впроваджувальний – спрямований на апробацію та впровадження результатів дослідження в практику.

У третьому розділі **«Аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей толерантності особистості та шляхів її розвитку»**, ми зібрали аналітичні дані, згідно обраних метод. За результатами дослідження з використанням методики «Індекс толерантності» (Г.У. Солдатова, О.А. Кравцова, О.Є. Хухлаєв, Л.А. Шайгерова) було проведено комплексний аналіз рівня толерантності респондентів.), виявлено у 45% досліджуваних, що свідчить про вираженість таких якостей, як чуйність, здатність до емпатії, повага до іншої точки зору. Середній рівень толерантності (61-99 балів) продемонстрували 40% респондентів - для них характерне поєднання як толерантних, так і інтолерантних рис. Низький рівень толерантності (менше 60 балів) виявлено у 15% досліджуваних, що може свідчити про наявність виражених інтолерантних установок по відношенню до навколишнього світу та людей.

Аналіз кореляційних зв'язків між компонентами толерантності, виявив статистично значущі взаємозв'язки між усіма компонентами толерантності. Найсильніший зв'язок спостерігається між етнічною та соціальною толерантністю ($r = 0.65$, $p \leq 0.01$), що може свідчити про спільні механізми їх формування та розвитку.

Кореляційний аналіз взаємозв'язку віку респондентів та показників соціальної дистанції, виявив наступні значущі взаємозв'язки:

1. Позитивна кореляція між віком та соціальною дистанцією ($r = 0.58$, $p \leq 0.01$)
2. Негативна кореляція між рівнем освіти та соціальною дистанцією ($r = -0.45$, $p \leq 0.01$)
3. Значущий взаємозв'язок між показниками соціальної дистанції та загальним рівнем толерантності ($r = -0.62$, $p \leq 0.01$)

Проведене емпіричне дослідження психологічних особливостей толерантності особистості дозволило сформулювати низку важливих висновків. По-перше, виявлено високий рівень розуміння респондентами сутності толерантності, яку вони пов'язують передусім із визнанням прав інших, доброзичливим ставленням та повагою до вибору. По-друге, встановлено суттєві розбіжності між рівнем толерантності в особистому та загальносуспільному вимірах, що вказує на необхідність системної роботи з розвитку толерантності на соціальному рівні. По-третє, визначено ключові перешкоди розвитку толерантності, серед яких домінують страх змін, історичні упередження та соціальна нерівність. Особливу увагу привертає виявлений взаємозв'язок між особистісними характеристиками та проявами толерантності, зокрема встановлено, що високий рівень тривожності щодо невизначеності може негативно впливати на формування толерантної поведінки.

Висновки.

Теоретико-методологічний аналіз наукових підходів до вивчення толерантності продемонстрував необхідність інтегративного розгляду цього явища на перетині когнітивної, соціальної та гуманістичної парадигм психологічної науки. Встановлено, що толерантність є складним особистісним конструктом. Емпіричне дослідження психологічних особливостей толерантності виявило статистично значущі взаємозв'язки між індивідуально-психологічними характеристиками особистості та проявами толерантності. Зокрема, встановлено сильні позитивні кореляції між толерантністю та такими особистісними факторами як відкритість досвіду ($r=0.72$, $p\leq 0.01$), доброзичливість ($r=0.65$, $p\leq 0.01$) та внутрішній локус контролю ($r=0.68$, $p\leq 0.01$). Це свідчить про важливу роль особистісної зрілості та психологічної гнучкості у формуванні толерантного ставлення до різноманіття. Аналіз результатів Google-опитувань продемонстрував високий рівень концептуального розуміння респондентами сутності толерантності, яка асоціюється передусім із визнанням прав інших (12.5%) та доброзичливим ставленням (8.3%). Водночас виявлено суттєві розбіжності між декларованим рівнем толерантності та її реальними

поведінковими проявами, що вказує на необхідність розробки спеціальних програм, спрямованих на подолання цього розриву. Важливим результатом дослідження стало виявлення значущої ролі ціннісно-сміслових орієнтацій у формуванні толерантності.

Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення довготривалої стійкості досягнутих змін у рівні толерантності, розробка спеціалізованих програм для різних професійних груп, дослідження впливу цифрових технологій на формування толерантності в умовах інформаційного суспільства. Актуальним залишається питання розробки превентивних стратегій подолання інтолерантності та формування культури різноманіття на ранніх етапах соціалізації особистості. проведене дослідження не лише розширило теоретичне розуміння психологічних механізмів формування толерантності, але й створило практичне підґрунтя для розробки ефективних стратегій її розвитку. Отримані результати підкреслюють необхідність комплексного підходу до формування толерантності, що враховує взаємодію когнітивних, емоційних та поведінкових компонентів, а також значущість створення підтримуючого соціального середовища для закріплення толерантних установок та поведінкових патернів.